

WERKSCHRIJF

Leven en liefde in oorlogstijd

Dientje Barendregt zit in de vierde klas van het gymnasium wanneer op 10 mei 1940 Duitse troepen ons land binnenvallen. Omdat Nederland weigert te capituleren bombarderen de nazi's Rotterdam. Vanuit Dordrecht ziet ze de vlammenzee boven de havenstad. Ze is 16 jaar en besluit om in verzet te komen.

OP DE WEBSITE VIND
JE MEER INFORMATIE
EN OPDRACHTEN
WWW.DIETKLOOS.NL

Scholiere in het verzet

De oorlog komt dichterbij

Vanaf 1936 is Dina (Dientje, Diet) Barendregt leerling van het gymnasium in Dordrecht. Naast haar opleiding is zij actief op het toneel en in de muziek van het (schoolse) culturele leven in Dordrecht. Samen met haar ouders en haar oudere broer Wout woont ze aan de La Reystraat. In 1942 behaalt zij, als één van drie meiden in haar klas, het diploma gymnasium B en een jaar later via een staatsexamen ook nog het diploma gymnasium A. In dat jaar geeft ze bijles om haar zanglessen te kunnen bekostigen. Intussen is de wereld ingrijpend veranderd...

Daags na haar 16e verjaardag (9 mei 1940) wordt Nederland bezet. En op 14 mei wordt Rotterdam gebombardeerd. 'Aan de hand van mijn vader zag ik Rotterdam branden'. Dan wordt de scholiere van het Gymnasium in Dordrecht Dina Barendregt een scholiere in verzet.

Van het een komt het ander

De sfeer in Dordrecht wordt al snel grimmiger: 'De ondertoon van angst en gevaar!', zo beschrijft een klasgenoot van Diet het. In de jaren 1941 en 1942 zijn er steeds legere straten, onverlicht en grijs, met rondzwervende Duitse soldaten.

Als de Duitse bezetter in die jaren ook in Nederland anti-Joodse maatregelen afkondigt, treedt Diet, met haar mooie stem en begeleid door haar broer op de piano, op tijdens illegale concerten bij de Joodse huisarts Oscar Cahen thuis. Via hem raakt ze verder betrokken bij het verzet, als koerierster van berichten en illegale kranten.

WERKOPDRACHT 1

Wat zou jij doen als je in de schoenen van Diet Barendregt stond? Er zijn veel vormen van uitsluiting en onderdrukking. Wanneer zou jij in verzet komen? En hoe dan bijvoorbeeld?

VERDIEPINGSOPDRACHT 1

Lees meer over de Dordtse huisarts Oscar Cahen

► GA NAAR VERDIEPING 1

Scholiere in het verzet (vervolg)

Onderduikers

Diet was als scholiere onverdacht: wie verdenkt een meisje van 16 op een oude fiets van illegale activiteiten? Tegelijkertijd worden de anti-Joodse maatregelen steeds strenger: vanaf 3 mei 1942 zijn Joden verplicht een gele Jodenster op hun kleding te dragen en in de zomer van dat jaar zijn er de eerste oproepen voor transport naar kamp Westerbork in Drenthe.

Diet krijgt van Oscar Cahen een handgeschreven briefje als 'vrijgeleide' voor het verzet: 'Dina van Barendregt is voor 10.000 % safe'. Dit gebruikt ze om onder anderen het Joodse meisje Mirjam Spalter en haar ouders naar een veilig onderduikadres te brengen. Ze regelt via een contact in Breda voedselbonnen voor de onderduikers.

Mirjam Spalter in 1944

Door het werk van Dientje konden zeker zes Joodse mensen de oorlog overleven.

Onderduiker Beeldbank WOII - NIOD

WERKOPDRACHT 2

Verzetswerk is gevaarlijk. Dientje vertelde haar ouders niet dat ze verzet pleegde en ook haar klasgenoten wisten het niet. Er werd niet over gesproken, maar misschien hadden ze wel hun vermoedens. Wat zijn de risico's van verzet en hoe kun je daar mee omgaan?

VERDIEPINGSOPDRACHT 2

Wie was Mirjam Spalter en hoe is het haar en haar ouders tijdens de oorlog vergaan?

► GA NAAR VERDIEPING 2

BOTER

DP 28 DEC. 1941 -

21 MAART 1942.

BOTER
14

een vier

Voedselbon

Huwelijk in de synagoge van Dordrecht

Liefde in oorlogstijd

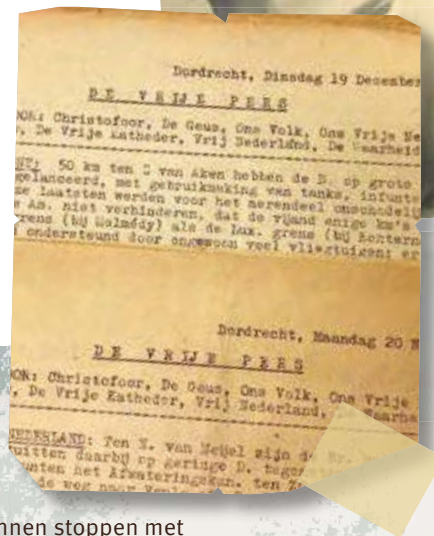

Liefde

Met haar gymnasiumdiploma wil Diet diergeneeskunde gaan studeren, maar pogingen om daarvoor een studiebeurs te verwerven mislukken. Met haar zangtalent weet ze later wel een plek te krijgen aan het Conservatorium in Den Haag. In het voorjaar van 1944 verandert haar leven ingrijpend: het raakt 'aan' met haar grote liefde Jan Kloos.

Jan Kloos, geboren in Dordrecht in 1919, is een 21-jarige student biologie in Utrecht als de oorlog uitbreekt. In zijn vrije tijd speelt hij graag viool en is hij waterpoloër bij de vereniging Merwede in Dordrecht. In 1943 moet hij zijn studie beëindigen omdat hij weigert de Loyaliteitsverklaring voor studenten te ondertekenen. Wel krijgt hij van het ministerie van Landbouw een verklaring dat hij als assistent-ornitholoog bij de Plantenziektenkundige Dienst in Wageningen werkt, waardoor hij aan de Arbeitseinsatz ontsnapt en een grote bewegingsvrijheid heeft door het hele land. Zowel in Wageningen als in Dordrecht is hij actief in het verzet.

Diet en Jan, die elkaar uit hun kinderjaren kenden, lopen elkaar in het voorjaar van 1944 min of meer toevallig tegen het lijf en tussen hen ontstaat een intense en hevige liefdesrelatie. Doordat Jan in Wageningen woont, schrijven ze elkaar regelmatig brieven.

Liefdesbrieven

Ze schrijven dat ze elkaar missen, dat ze niet kunnen stoppen met aan elkaar denken en dat ze elkaar zo snel mogelijk weer willen zien.

“M'n liefste Janosj (deze naam past echt bij je, vind je niet en is uitstekend in combinatie met Doesjka.)” 2-7-44

WERKOPDRACHT 3

Waarom noemen Diet en Jan elkaar Doesjka en Janosj?
Welke bijnaam zou jij je geliefde geven?

VERDIEPINGSOPDRACHT 3

Meer over de liefdesbrieven
van Diet en Jan

► GA NAAR VERDIEPING 3

Wapen verstoppt in boek
Beeldbank WOII - NIOD

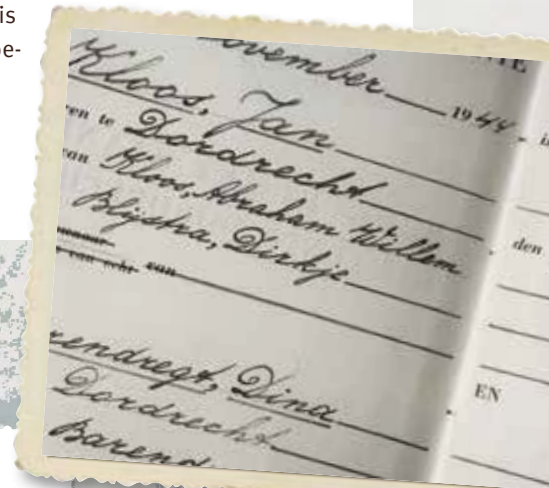

Liefde in oorlogstijd (vervolg)

Spionage en gevangenschap

In de zomer van 1944 zijn Jan en Diet veel samen in Dordrecht. Jan schenkt zijn geliefde een ring en ze besluiten te gaan trouwen. Als op 17 september 1944 bij Arnhem Britse luchtlandingen plaatsvinden, spoedt Jan zich op de fiets naar Wageningen om te zien wat hij doen kan. In zijn lange brief daarover aan Diet beschrijft hij het leven daar als erg chaotisch (granaatinslagen, brand, schietpartijen), maar ergens toch weer heel normaal (wachten, wachten, kaarten, boodschappen doen). De geallieerde operatie loopt uit op een fiasco en Jan keert onverrichterzake terug naar Dordrecht.

Jan is lid van de verzetsgroep Albrecht en op het eiland van Dordrecht zoekt hij samen met Diet uit waar de Duitse militairen hun afweergeschut neerzetten. Wie verdenkt een vriend paartje in de Biesbosch? Diet onthoudt de coördinaten die worden doorgeseind naar Londen. Op 22 november 1944 trouwen Diet en Jan, ze zijn zielsgelukkig. Maar enkele dagen later slaat het noodlot toe. Ze worden verraden, opgepakt en gevangen gezet. In de gevangenis in Utrecht spreekt Diet nog kort met Jan, die zwaar toegetakeld is. Na enkele weken wordt Diet vrijgelaten, Jan wordt op 30 januari 1945 op verdenking van spionage gefusilleerd. De 20-jarige weduwe Diet Kloos zet haar verzetswerk voort.

Trouwboekje Diet en Jan

WERKOPDRACHT 4

Diet en Jan waren zeer verliefd en gelukkig met elkaar en toch besluiten ze te kiezen voor actief verzet. Kun je bedenken wat hun motivatie daarvoor geweest kan zijn?

VERDIEPINGSOPDRACHT 4

De laatste dagen van Jan Kloos door de ogen van Diet.

► GA NAAR VERDIEPING 4

Herinnering

‘Zing en wees gelukkig’

“Doesjka, zing en wees gelukkig, je gehele leven, dat is de laatste wens van jouw eigen Janosj.” Dat zijn de laatste woorden van Jan aan Diet in een uit de gevangenis gesmokkeld briefje dat Diet haar hele leven bij zich droeg, net als de ring die ze van Jan had gekregen. Terwijl Nederland in mei 1945 uitbundig feest viert om de bevrijding, is Diet in rouw. Ze stort zich op haar zangstudie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Diet herinnert zich later dat zij met twee loodzware tassen van Dordrecht naar het station in Zwijndrecht liep, omdat de spoorbrug kort voor de bevrijding onbruikbaar was gemaakt.

Nadat ze cum laude is afgestudeerd bij Hendrik Andriessen, wordt Diet Kloos in de jaren 1950/1960 bekend als mezzo alt in de Matthäus Passion en treedt zij op in Frankrijk, Italië en ... Duitsland!

De herinneringen aan Jan blijven haar dagelijks leven bepalen. Wel heeft ze diverse korte relaties en affaires, waarvan die met de Duitstalige joodse dichter Paul Celan het meest gedenkwaardig is. Ze ontmoeten elkaar in Parijs en hij stuurt haar brieven met onder meer een typoscript van zijn legendarische Todesfuge en een aan Diet opgedragen gedicht Raucht opas; een verwijzing naar de steen in haar ring.

De moord op Jan is voor Diet het grootste verdriet in haar leven gebleven. Ze vindt troost in haar zangcarrière en later als docente, maar Jan blijft haar enige grote liefde.

“Bij jou heb ik me de vrouw gevoeld, de minnares, maar ook de kameraad, aan wie je alles vertelde” 8-3-9 45

WERKOPDRACHT 5

Heb jij een voorwerp dat een bijzondere betekenis voor je heeft?
Welke waarde heeft dit object voor jou?

VERDIEPINGSOPDRACHT 5

Lees meer over Paul Celan
en zijn gedicht Raucht opas

► GA NAAR VERDIEPING 5

Herinnering (vervolg)

Herdenken als eerbewijs

Diet Kloos overlijdt op 3 april 2015. In 2017 wordt zij door Yad Vashem geëerd als Rechtvaardige onder de Volkeren, een onderscheiding voor niet-Joden die Joden hebben helpen onderduiken, ontkomen en overleven ten tijde van de Holocaust. Diet herinnert zich de gevangenschap in Utrecht: “En ik was even in de verleiding om iets te zeggen om hem – en mezelf – uit de ellende te halen. Maar onmiddellijk flitste het door me heen dat als wij door zoiets vrij zouden komen, dit voor altijd tussen ons in zou staan, en dat er heel [veel] mensen van ons afhankelijk waren. Later heb ik uitgerekend dat er minstens 42 mensen in levensgevaar zouden verkeren, wanneer ik ook maar iets zei en daardoor verder aan de tand gevoeld zou worden.”

Op 22 maart 2022 wordt op het Johan de Witt-gymnasium, de oude school van Diet Barendregt, een plaquette onthuld ter ere van deze verzetsheldin. Het toont een grafische weergave van een portret van Diet met de vrijheidsfakkel en het logo van de school. Op de muur naast de plaquette staat een tekst met informatie over Diet Barendregt en haar tijd in het verzet.

“Mijn stem overleefde”

Diet Kloos 2011

WERKOPDRACHT 6

Diet Kloos heeft de Yad Vashem onderscheiding gekregen. Welke Nederlanders (misschien uit jouw woonplaats of omgeving) hebben deze onderscheiding nog meer gekregen en waarom precies? Kies een persoon en licht toe.

VERDIEPINGSOPDRACHT 6

Yad Vashem eert Diet Kloos en anderen als ‘helden’. Wat vind jij daarvan?

► GA NAAR VERDIEPING 6

NOTITIES

COLOFON

Lesmateriaal

Het lesmateriaal is geschikt voor de vakken geschiedenis, maatschappijleer, burgerschap en kunst voor het voortgezet onderwijs. Het project is een samenwerking van het Johan de Witt-gymnasium en het Research Institute for Culture and History (RU), met ondersteuning van vfonds.

Werkschrift

Het werkschrift is tegen verzendkosten in print te bestellen (zolang de voorraad strekt) via het Radboud Pre-University College. www.ru.nl/pucofsociety/lesmateriaal. Op deze site en via www.dietkloos.nl is het werkschrift ook als pdf beschikbaar. Via het Radboud Pre-University College kunnen ook gastlessen worden aangevraagd.

Website

De website www.dietkloos.nl bevat ander educatief materiaal zoals verdiepingsoopdrachten bij het werkschrift en achtergrondinformatie over het leven en werk van Diet Barendregt en Jan Kloos.

Expositie

In het Johan de Witt-gymnasium te Dordrecht vindt in juni 2023 een door leerlingen gemaakte expositie plaats met origineel materiaal van Diet Barendregt en Jan Kloos.

Podcast via de website

In deze podcast kom je nóg meer te weten over het liefdesverhaal van Diet en Jan Kloos. **Waarom is dit verhaal uit de oorlogstijd nog steeds relevant? Wat leren leerlingen van het**

Johan de Witt-gymnasium van dit project? Maar ook: wat steken de projectmakers van de leerlingen op? Luister naar leerlingen, docenten en onderzoekers; leer meer over Diet en Jan Kloos en over *the making of* van dit project. Ga naar www.dietkloos.nl

© Diet en Jan: Leven en liefde in oorlogstijd: Paul Sars/
Jan Heemels. Werkschrift, website en expositie ontworpen m.m.v. leerlingen van het Johan de Witt-gymnasium te Dordrecht en Peter Barendregt, Anouk Schaapveld, Kees Vos (docenten); Jan Heemels, Hanneke Roos en Paul Sars (onderzoekers Radboud Universiteit), Michel Wolf (website), Kyah Romeny (design).
Voor nadere toelichting over de bijdragen van de leerlingen zie www.dietkloos.nl/contact.
© Bij gebruik van materiaal in ander dan het hier gepresenteerde verband dient het copyright te worden geregeld en vermeld, zie www.dietkloos.nl/contact.

Johan de Witt-gymnasium

Radboud Universiteit

